

DOMINIKANSKI SAMOSTAN U SPLITU U DOBA DRUGOGA SVJETSKOG RATA

UDK: 271.2(497.583Split)“1941/1945“

Prilmljeno: 9. VI. 2014.

Izvorni znanstveni rad

Mr. sc. IVAN ARMANDA

Leksikografski zavod

Miroslav Krleža

Frankopanska 26

10000 Zagreb, HR

Na temelju građe iz dominikanskih arhiva u članku se opisuje stanje u dominikanskom samostanu u Splitu u doba Drugoga svjetskog rata. Samostan je u to doba bio tranzitna postaja za dominikance i za druge svećenike, koji su na proputovanjima posjećivali samostan i odsjedali u njemu. Unatoč oskudici koja je u samostanu vladala, dominikanci su svima iskazivali gostoprimstvo, ali i sudjelovanje u pastoralu, koliko su prilike dopuštale. Premda u čestim bombardiranjima Splita samostan nije bio izravno pogođen, ipak je stradao od detonacija i kamenih gromada koje su padale s okolnih bombardiranih objekata. Stanje je u samostanu bilo toliko teško da su gotovo svi fratri bili prisiljeni napustiti ga i skloniti se na sigurnija mjesta, to više što je postojala opasnost od izravnog bombardiranja. Iz svega je razvidno da je splitski dominikanski samostan u doba Drugoga svjetskog rata, baš kao i čitav Split, proživljavao teške dane, te nedvojbeno ispisao jedno od najtežih poglavlja u svojoj povijesti.

Ključne riječi: dominikanci, Split, Drugi svjetski rat, bombardiranje, ratne štete, starješina samostana

UVOD

Splitski arhiđakon Toma svjedoči u svom djelu *Historia Salonitana* da su dominikanci bili prisutni kada je Kaptol krajem 1243. ili početkom 1244.

njega izabrao za splitskoga nadbiskupa.¹ Iz toga se dade zaključiti da su *bijeli fratri* u Split stigli barem koju godinu prije toga te uspjeti organizirati samostansku zajednicu u gradu. Na području današnjega Pazara, gdje se u to doba nalazio nadbiskupski vrt, podigli su samostan i crkvu te započeli s plodonosnim apostolskim radom u gradu i okolici. Nažalost, njihov su rad u nekoliko navrata ne samo ugrozile nego čak i prekinule razne neprilike. Gradske su vlasti 1657. dale porušiti samostan i crkvu zbog opasnosti da ih zauzmu Turci, koji su nadirali prema Splitu i kojima bi samostan mogao poslužiti kao utvrda iz koje bi potom napadali grad. Nakon što je turska opasnost minula, samostan i crkva su u drugoj polovici 17. stoljeća ponovno podignuti, ali su ih dominikanci 1784. morali napustiti, jer su tada u njihov samostan smješteni kužni bolesnici.² Nakon prestanka epidemije fratri su ponovno obnovili samostan te nastavili s radom do Drugoga svjetskog rata, kada je njihov opstanak u Splitu ponovno bio ozbiljno ugrožen.

USUSRET RATU

U predvečerje Drugoga svjetskog rata, 27. lipnja 1939. u Split je stigao novoimenovani superior (starješina) Dominik Domić, kako bi preuzeo upravu samostanom sv. Katarine djevice i mučenice.³ U samostanu je, osim provincijala Anđelka Posinkovića, zatekao još šestero subraće: Anđela Novaka, Rozarija Jerkovića, Dominika Šantića, Antonina Zaninovića, Petra Domančića i Marcela Loju. Osim njih, u samostanu su boravila i tri poslužnika: Karlo Beniće, Slavko Kačan i Miljenko Cvitanović.⁴ Godinu dana kasnije, 3. lipnja 1940., u Split je došao fr. Bertrand Paršić,⁵ ali je već 9. rujna premješten u Bol na Braču.⁶ Tri dana nakon njegova dolaska u Split, 6. lipnja 1940., iz samostana su premješteni Marcel Loje i Antonin Zaninović. Prvi je otišao u Trogir, a drugi na službu priora samostana u Zagrebu.⁷ No nakon što je podnio ostavku na tu službu Zaninović se 22. veljače 1941. vratio u Split.⁸ U međuvremenu je 16. kolovoza 1940. u Split došao fr. Vjekoslav Marušić,⁹ a 9. rujna i fr. Atanazije Jurin.¹⁰ Marušić je nakon nešto više od godinu dana, 2. listopada 1941., premješten u Resnik,¹¹ a nešto ranije je, 11. kolovoza 1941., iz Splita u rodni Stari Grad na Hvaru premješten fr. Petar Domančić.¹² Sredinom 1940. u Split je stigao fr. Dominik Barač, koji je tu ostao do iza Uskrsa 1941. On je za listopadskih pobožnosti 1940.¹³ i kroz korizmu 1941. propovijedao u samostanskoj crkvi.¹⁴ Dugogodišnji član samostana fr. Anđeo Novak preminuo

je 27. prosinca 1940. u devedesetoj godini života te bio sahranjen na starom splitskom groblju Sustipanu.¹⁵

Preuzevši upravu samostanom, Dominik Domić trudio se obnoviti ga i poboljšati uvjete života u njemu. Njegovim je zalaganjem 20. kolovoza 1940. u samostan uvedena telefonska linija,¹⁶ a uskoro je odlučio upustiti se u obnovu i uređenje unutrašnjosti samostanske crkve. Na njegov prijedlog samostansko je Vijeće 7. prosinca 1940. prihvatilo ponudu građevinskog poduzeća Tudor i Duplančić za žbukanje crkve, oblaganje njezinih hrapavih ploha opekama, popravljavanje vijenca srednje lađe, te žbukanje ograde u koru i zalijevanje njegova poda cementnom glazurom. Također je odlučeno da se crkva obijeli.¹⁷ Sa svim time složio se i provincijal Posinković, kazavši: *I ja cijenim da bi bilo dobro urediti nešto crkvu jer ionako sada nećemo provoditi radikalne promjene, a izgleda kao špilja razbojnička.*¹⁸

Radovi su ubrzo započeli, a 11. siječnja 1941. samostanski su vijećnici odlučili postaviti novi ambon na stranu evanđelja.¹⁹ Do kraja ožujka bilo je gotovo žbukanje i postavljen je ambon, a i bojanje je bilo u tijeku.²⁰ U prvoj polovici lipnja 1941. odlučeno je da se u potpunosti izmijene električne instalacije u crkvi, jer su stare dotrajale i nisu omogućavale ravnomjernu rasvjetu čitave crkve, budući da su bile postavljene prije negoli je crkva tridesetih godina 20. stoljeća proširena za dvije pobočne lađe.²¹

No kako je ratni požar svjetskih razmjera već buknuo, a dominikanski samostan nije imao skloništa, starješina Dominik Domić je, predviđajući teške dane, shvatio da se mora pobrinuti za sklonište u slučaju bombardiranja. Učinilo mu se zgodnim iskoristiti u tu svrhu nedovršeni zvonik, pa je na njegovu postojeću betonsku ploču odlučio dodati još jednu armiranu debljine 22 cm. Potom je na novu ploču dao nasuti zemlju kako bi tako učvršćen zvonik mogao poslužiti za sklonište.²²

PRVE DVIJE RATNE GODINE

Prvim splitskim ratnim danom smatra se 6. travnja 1941., kada su talijanski avioni bombardirali grad, pri čemu je popucalo nekoliko stakala na dominikanskoj samostanskoj crkvi.²³ Taj je događaj zasjenio svećeničko ređenje dominikanaca Bogdana Draguna i Milana Šesnića, koje je splitski biskup Kvirin Klement Bonefačić toga dana obavio *u podzemnom zakloništu biskupske palače, radi padanja razornih bomba i neprestanog poziva sirena na*

*uzbunu.*²⁴ Šest dana kasnije, na Veliku subotu 12. travnja, biskup Bonefačić zaredio je u biskupskoj kapeli za svećenike još dva dominikanca, Branimira Koraća i Vladimira Borovinu.²⁵

Premda se težina rata u Splitu i prije prvoga bombardiranja osjećala, od tada je bilo sve teže. Svjestan toga, Domić je smatrao kako u takvim prilikama upravu samostanom treba povjeriti mlađem i okretnijem fratri. Stoga je 8. srpnja 1941. uputio provincijalu ostavku na starješinskoj službi. Osim što je smatrao da u sve težim prilikama nije sposoban kvalitetno odgovoriti na potrebe crkve i samostana, posebno otkako je znatno otežana nabava hrane, mučilo ga je i ponašanje nekih redovnika, koje je smatrao nekorektnim i neprimjerenim, pa stoga provincijalu poručuje: *Ovđe starješina mora biti brz, okretan, čvrst, jaka zdravlja, jakih i čvrstih živaca, dobra želuca i dobra apetita da može probavljati sve neugodnosti. Zato u ovim godinama ja trebam mira i poćinka. Bogu hvala, ima mlađih, sposobnijih, okretnijih, vrijednijih i ućenijih sila, prama današnjim prilikam i potrebam, pa neka im bude svaki rad blagoslovljen na slavu Bođuju, procvat i napredak Reda, na dobro ovoga osiromašenoga i upropašćena samostana i na korist i spasenje bližnjega. Sada je nutarnjost crkve uređena i sve je gotovo, a sada neka razboriti i pronicavi i okretni fratri sakupljaju, da barem pretresu krov samostana eda im se ne sruši na glavu, ili da nađu načina da grade ali ne monumentalnu zgradu, nego skromnu i ćednu kuću, koja će fratre uzdržati i koja će ih hraniti.*²⁶

Kako provincijal nije prihvatio njegovu ostavku, Domić je nastavio upravljati splitskim samostanom. Premda se bojao ratnog razaranja, ipak nije mogao dopustiti da samostan propada, pa je 7. travnja 1942. predložio subraći da se nad hodnikom i sobama uz crkveni zid popravi betonska ploća koja je obilno propuštala kišu. Ujedno je obavijestio subraću da je, ne pitajući samostansko Vijeće, kupio 20 tisuća crjepova i 20 dasaka kako bi se time moglo popravljati dotrajali samostanski krov koji propušta na sve strane. Napomenuvši kako nema sredstava za adekvatno popravlanje krova, predložio je da se novi crjepovi stavljaju ispod starih, kako bi se tako bolje zaštitilo krov.²⁷

Da dominikanci uistinu nisu imali novca za primjeren popravak samostanskog krova, svjedoći zapisnik sa sjednice samostanskoga Vijeća od 18. prosinca 1941. Domić je, između ostaloga, izložio subraći ekonomske probleme, posebno glede hrane jer sve poskupljuje, a samostanski prihodi su smanjeni. Zato je sve fratre pozvao da vode računa o teškom ekonomskom

stanju.²⁸ Manje od godinu dana kasnije, 26. kolovoza 1942., u Vijeću se raspravljalo o provincijskom Kapitolu koji se trebao održati u Bolu, ali su ratne prilike to onemogućile, pa je odlučeno da se održi u Splitu. Samostanski vijećnici prihvatili su Domićev prijedlog da se od kapitularaca zatraži da hranu donesu sa sobom ili da plaćaju dnevno 50 lira kako bi im se imalo od čega kupiti hranu, jer splitski samostan zbog malih prihoda i sam gotovo oskudijeva u hrani, pa ne može uzdržavati kapitularce koji će doći. Na kraju Vijeća Domić je napomenu da mu je istekao mandat, ali i dalje vrši službu superiora dok provincijal ne imenuje njegova nasljednika.²⁹

Spomenuti provincijski Kapitul sastao se 3. rujna 1942. u splitskome samostanu, a u njegovu je radu sudjelovalo ukupno dvanaest redovnika,³⁰ od kojih su trojica bili članovi splitskoga samostana, i to dotadašnji provincijal Anđelko Posinković, starješina Dominik Domić i Antonin Zaninović. Kapitul je trajao do 12. rujna, a za novoga provincijala izabran je prior bolskoga samostana Anđelko Fazinić. Osim što su rasporedili provincijske službe i dužnosti, kapitularci su donijeli ukupno osamnaest asignacija, tj. premještaja fratara po Provinciji. Od toga su se četiri asignacije odnosile na splitski samostan, u koji su premješteni Lujo Matijaca, Jordan Brešković i Milan Šesnić, a Atanazije Jurin iz Splita premješten je u Bol. Osim toga, podrazumijevalo se da će se iz Splita odseliti dotadašnji provincijal Anđelko Posinković, jer mu je Kapitul povjerio službu odgojitelja studenata u Dubrovniku.³¹

STALNI STANOVNICI I GOSTI SPLITSKOGA SAMOSTANA OD KRAJA 1942. DO SREDINE 1943.

Mjesec dana nakon završetka provincijskoga Kapitula novi provincijal imenovao je 12. listopada 1942. godine fr. Tomu Šeparovića superiorom splitskoga samostana, ali se on zahvalio na službi.³² Provincijal je ipak ustrajao, pa je 16. listopada pred samostanskom zajednicom u Splitu pročitana obavijest da je Šeparović imenovan novim starješinom, da je Atanazije Jurin premješten u Bol za ekonomu, a u Split su premješteni Lujo Matijaca, Jordan Brešković i Milan Šesnić.³³ No ubrzo je odluka o imenovanju splitskoga superiora ipak promijenjena, jer Šeparović zbog ratnih okolnosti nije mogao doći u Split i preuzeti službu, pa je superiorom 7. prosinca 1942. imenovan fr. Dominik Šantić, član splitskoga samostana. Zbog otežane prometne povezanosti imenovanje je iz Zagreba u Split stiglo tek 29. prosinca pa je Šantić sutradan

preuzeo upravu samostanom. Istoga je dana samostanskim ekonomom imenovan dotadašnji starješina Dominik Domić, koji je naglasio da službu prihvaća samo privremeno, dok u Split ne dođu fratri koje je tu premjestio provincijski Kapitul.³⁴

Potkraj 1942. u samostanu su se počele odvijati personalne promjene. Prvo je 27. prosinca u Dubrovnik otputovao bivši provincijal Anđelko Posinković, kako bi tamo preuzeo službu učitelja studenata,³⁵ a Antonin Zaninović sutradan je otputovao na službu priora u Bolu.³⁶ Dan kasnije, 31. prosinca, iz Bola je stigao fr. Milan Šesnić,³⁷ a 16. veljače 1943., nakon četverodnevnoga putovanja, fr. Vjekoslav Matijaca iz Zagreba.³⁸ Iz samostana je 22. ožujka u Bol otputovao fr. Atanazije Jurin kako bi ondje preuzeo službu ekonoma samostana i sjemeništa,³⁹ a sutradan je iz Bola stigao fr. Jordan Brešković, inače član resničke filijale, a od sada član splitskoga samostana.⁴⁰ Prema popisu što ga je sastavio superior Dominik Šantić, u splitskome je samostanu dana 26. lipnja 1943. boravilo deset dominikanaca i tri civila poslužnika.⁴¹

Kako se splitski samostan, zemljopisno gledano, nalazio u središtu Dalmatinske dominikanske provincije, između najsjevernijeg zagrebačkog i najjužnijeg dubrovačkog samostana, često je bio svratište redovnicima iz ostalih samostana. Već u siječnju 1943. na prolazu kroz Split bili su dr. fr. Anđelko Rabadan i fr. Petar Domančić. Potonji je došao kako bi kod talijanskih vlasti ishodio dopuštenje da se nastani u Trogiru, jer je tamo imenovan starješinom. Tek 25. siječnja uspio je sve srediti, otići po neke stvari u Stari Grad i potom se 11. veljače konačno preseliti u Trogir. U Split je nekoliko puta navraćao bolški prior Antonin Zaninović,⁴² a 1. veljače iz Bola je došao fr. Jacint Belić te istoga dana prosljedio za Šibenik, kamo je premješten.⁴³ Iz Dubrovnika je 27. veljače stigao fr. Albert Karmelić te se sutradan uputio na nastavak studija u Rim,⁴⁴ ali se 25. lipnja vratio kako bi pošao tješiti majku nakon što je izgubila sina u ratu.⁴⁵ Iz Staroga Grada je 3. ožujka stigao fr. Frano Kovačević, koji se potom vratio u Stari Grad, ali je 14. ožujka ponovno navratio u Split na proputovanju prema Dubrovniku, odakle će se, kada prilike dopuste, preko Bosne uputiti u Zagreb.⁴⁶ Fr. Kazimir Horšić navratio je 24. ožujka na proputovanju iz Dubrovnika u Bol,⁴⁷ a 29. travnja stigao je dr. fr. Česlav Novak, koji je u velikom tjednu propovijedao u Pučišćima.⁴⁸ Tom prigodom samostanski kroničar bilježi: *Pričao je o tužnim prilikama u mjestu. Ipak je naglasio da su i tako zvani partizani bili i na sv. Misi i na sv. sakramentima.*⁴⁹

Dva mjeseca kasnije, 22. lipnja, fr. Atanazije Jurin došao je na nekoliko dana u Split te donio subraći vijesti o raznim neprilikama s kojima se suočavaju fratri i narod u Bolu i na čitavom Braču.⁵⁰ Dr. fr. Dominik Budrović došao je 10. srpnja iz Dubrovnika, a dr. fr. Josip Budrović 11. srpnja iz Zagreba. Obojica su prosljedili u posjet rodbini na Hvaru.⁵¹ Nekoliko dana ranije, 8. srpnja, iz Bola je stigao provincijal Anđelko Fazinić te sutradan obavio kanonsku vizitaciju samostana.⁵²

U teškim ratnim danima splitske je dominikance 26. lipnja 1943. posebno razveselio fr. Karlo Žanić, stigavši iz Dubrovnika kako bi u Splitu primio svećeničko ređenje. Obred je sutradan u katedrali obavio biskup Kvirin Klement Bonefačić, pa je Žanić 28. lipnja otputovao u rodni Kaštel Novi pripremiti sve za slavlje svoje mlade mise.⁵³ Nakon što je 2. srpnja u prisutnosti subraće Vjekoslava Matijace i Milana Šesnića iz splitskoga te Petra Domančića iz trogirskoga samostana proslavio mladu misu, vratio se 4. srpnja u splitski samostan i sutradan otputovao u Bol.⁵⁴

Osim dominikanaca u samostan su navraćali i drugi svećenici. Tako je 18. siječnja 1943. u samostanu odsjeo neki talijanski vojni kapelan, ranije župnik u okolici Asiza. Zanimao se jesu li svi redovnici u samostanu Hrvati te pjeva li narod u crkvi talijanske pjesme. Samostanski kroničar bilježi da se jako iznenadio kada su mu objasnili da su u samostanu svi fratri Hrvati te da narod uopće ne govori talijanskim jezikom, uz iznimku pridošlica iz Italije.⁵⁵ Nekoliko dana kasnije, 21. siječnja, u samostan je navratio hvarski biskup Miho Pušić, koji je došao *po poslu, da se zauzme za svoj narod kod vojničkih vlasti*.⁵⁶ Pušić je navratio i 30. svibnja,⁵⁷ a 25. siječnja došao je trogirski kanonik Frano Coce *da razgovara sa preuzv. biskupom o nekim važnim pitanjima škole*.⁵⁸ Župnik Selaca na Braču don Luka Trebotić navratio je 13. veljače,⁵⁹ a don Ivan Moskatello 11. travnja. Potonji je proveo u Zagrebu pet mjeseci radi liječenja, ali i radi sakupljanja milostinje za Hvarane kojima su Talijani spalili kuće.⁶⁰ Don Petar Špika došao je u samostan 14. travnja te sutradan otputovao u Trogir, ali se ubrzo vratio u Split te 18. travnja otišao u Šibenik i na Zlarin posredovati za internirane iz Segeta i okolice.⁶¹ Vratio se 21. travnja sa Zlarina i donio vijest da su ondje internirani muškarci od 13 do 70 godina starosti iz Segeta, Brista, Bristovice i Ljubitovice pod optužbom da su pristupili partizanima.⁶² Samostanski kroničar Špikine je dojmove sažeo u tri rečenice: *Mnogo pate, a nekoji su već umrli. Priča upravo žalosne epizode. Bog bio u pomoći jadnim ljudima*.⁶³

Dubrovački kanonik Karlo Kapruso došao je 9. lipnja slaviti misu u samostanskoj crkvi, jer se nalazio u Splitu zbog vjenčanja svoje nećakinje. Fratrima je pričao na *dugo i široko o prilikama u Dubrovniku, o nestašici i skupoci*.⁶⁴

PASTORAL U RATNIM OKOLNOSTIMA

U ratnom Splitu dominikanci su, koliko su mogli, nastojali sudjelovati u pastoralu i obavljati redovite pobožnosti u svojoj crkvi. No i to se moralo prilagođavati teškoj situaciji. Tako je 1942. zbog ratnoga stanja otkazana procesija u kojoj su vjernici na Veliku Gospu pratili Marijinu sliku od katedrale do crkve na Pojišanu. Umjesto toga, ujutro je bila misa u katedrali, a popodne je u pojišanskoj crkvi bio blagoslov za vjernike, prije kojega je propovijedao fr. Dominik Šantić.⁶⁵ Bilježeći početkom siječnja 1943. da su Atanazije Jurin i Milan Šesnić pomagali u blagoslovu kuća, samostanski kroničar kaže da su ih vjernici rado dočekivali i prihvaćali te, unatoč teškim vremenima, davali milodare za potrebe samostana.⁶⁶ Kako su talijanski okupatori zbog nekih izgreda sredinom siječnja uveli *copri fuoco* (policijski sat), molitva krunice s narodom od 17. siječnja umjesto u 17 sati započinjala je u 16 sati.⁶⁷ No od 24. siječnja kretanje po gradu produženo je do 19 sati, pa se i krunica otada ponovno molila u 17 sati.⁶⁸ Najaktivniji u apostolatu izvan samostana bio je fr. Milan Šesnić. On je 29. siječnja 1943. kod salezijanaca propovijedao jedan dan devetnice u čast sv. Ivana Bosca,⁶⁹ u travnju je održao nagovore mladeži koju je duhovno vodio isusovac Stjepan Tomislav Poglajen,⁷⁰ a 25. lipnja propovijedao je kod isusovaca u sklopu devetnice Srcu Isusovu.⁷¹ Te je godine u samostanskoj crkvi održao i korizmene propovijedi, koje su zaključene 10. travnja 1943.⁷²

Na Svijećnicu 1943. samostanski kroničar bilježi mali broj vjernika na misi te kao razloge navodi da je bio radni dan, ali i da se je mnogo ljudi iselilo iz Splita, a dosta ih je negdje u internaciji. Također bilježi da je blagoslovljeno samo nekoliko svijeća, koje se zbog skupoće nikome nisu mogle besplatno dijeliti.⁷³ Nešto više vjernika došlo je na misu za blagdan sv. Blaža 3. veljače⁷⁴ i na blagdan sv. Tome Akvinskoga 7. ožujka. U potonjem slučaju samostanski kroničar objašnjava da je bila prva nedjelja u mjesecu, koju neki časte umjesto prve subote, ali da je i zbog Akvinčeva blagdana došlo više ljudi. Ipak, u popodnevnom je satima molitvi krunice i prigodnome govoru što ga je održao starješina Dominik Šantić prisustvovalo manje ljudi nego prethodnih godina.⁷⁵

Krajem travnja je na misama za blagdane bl. Ozane Kotorske i sv. Katarine Sijenske bilo više vjernika nego ih se inače okupi u crkvi,⁷⁶ ali je blagdanu sv. Vinka Fererskoga u svibnju prisustvovalo manje ljudi nego ranijih godina, premda su brojni roditelji doveli djecu na tradicionalni blagoslov.⁷⁷ Ipak, samostanska je crkva 8. svibnja na blagdan Gospe Pompejske bila dupkom puna prigodom krunice i molbenice.⁷⁸

Komentirajući u travnju 1943. obrede Velikoga tjedna, samostanski kroničar piše: *Ove godine obredi Velike Sedmice obavljeni su kao obično. Pjevali smo lamentacije. Šteta da se obredi Velikog Petka ne obavljaju na hrvatskom jeziku. Za Uskrs bilo je lijepi broj na sv. ispovijedi ne samo ženskog spola nego i muškaraca. Znak da se je ipak svijet počeo Bogu vraćati.*⁷⁹

Krajem svibnja 1943. fr. Vjekoslav Matijaca propovijedao je u Kaštel Starome za blagdan Srca Marijina,⁸⁰ a fr. Dominik Domić početkom lipnja propovijedao je na tzv. *suhi petak* na Čiovu, gdje se održalo tradicionalno hodočašće u samostan sv. Križa. Što zbog ružnoga vremena, a što zbog ratnih nevolja, svečanostima je prisustvovalo manje vjernika nego inače.⁸¹ Nekoliko mjeseci kasnije, prve nedjelje listopada 1943. otkazana je procesija s Gospinim kipom koja je tradicionalno išla iz dominikanske crkve po gradu.⁸²

OD KRAJA TALIJANSKE OKUPACIJE DO LIPNJA 1944.

Premda su talijanski okupatori odbrojavali zadnje dane svoje vlasti, problemi u Dalmaciji nisu jenjavali niti je narod osjećao olakšanje. Svjedoči to samostanski kroničar koji 21. travnja 1943. bilježi da su se u 1.30 poslije ponoći oglasile sirene za zračnu opasnost, jer su saveznički avioni nadlijetali Split. Uzbuna je potrajala do 2 sata, a kroničar je tom prigodom zavapio: *Bože i sv. Katarino, čuvaj nas i naš samostan od grubih posljedica.*⁸³ Slično je zavapio i 13. svibnja nakon što su se zbog nadlijetanja aviona u 10 navečer ponovno oglasile sirene za uzbunu: *Sv. Kate zaštitnice našeg samostana i crkve čuvaj nas!*⁸⁴ U noći s 18. na 19. svibnja, kada su se uzbune oglasile dva puta, kroničar se ponovno utjecao nebeskoj pomoći, moleći: *Bože, očuvaj nas od ratnih strahota!* Desetak dana prije toga, Talijani su 2. svibnja 1943. naredili fratrima da sa pročelja samostana skinu ploču s hrvatskim natpisom *Zadužbina za poljepšanje crkve* i postave novu s dvojezičnim natpisom.⁸⁵

Zbog bombardiranja neposredne okolice samostana bili su polupani gotovo svi prozori na samostanu i oštećen krov, pa je samostan postao neprikladan za

stanovanje. Stoga je većina dominikanaca negdje od sredine 1943. spavala u dvjema većim sobama u stanu gospođe Vjekoslave Katalinić, a preko dana su boravili u samostanu, i to uglavnom u sakristiji i u jednoj većoj dvorani.⁸⁶ Prisjećajući se toga, fr. Vjekoslav Matijaca piše: *Za vrijeme bombardiranja u čitavom samostanu nije bilo ni jedne sobe za stanovanje, pa nam je gospođa Katalinić dala na raspolaganje dvije velike sobe na gornjem katu i tu smo spavali 6 mjeseci, a preko dana stali smo u sakristiji, u Sali; to jest u onom dijelu, kojega je sagrađio o. Pijo Marojević.*⁸⁷ *Sjećam [se] onih tužnih dana da smo sami popravljali krov, eda nam ne teče u Sali. Međutim, kad bi zasvirala sirena brzo siđi i bježi u zvonik i tako bezbroj puta u velikom strahu i napetosti.*⁸⁸

Da ratnim strahotama još nije došao kraj, nego se ponekad činilo da je stanje teže nego prije, osjetio je na svojoj koži fr. Tonči Dešković, koji se 16. kolovoza 1943. iz Dubrovnika parobrodom uputio na Brač. Kako Talijani nisu nikome dopustili iskrcavanje u Sumartinu, parobrod je putnike doveo u Split, odakle je Deškovića njegova tetka odvela k sebi u Klis kako bi se oporavio od gladovanja pretrpljena u Dubrovniku. U Klisu je 8. rujna dočekao kapitulaciju Italije, ali su ga njemački vojnici 10. rujna uhapsili pod lažnom optužbom da surađuje s partizanima i osudili ga na smrt strijeljanjem. Dok je s ostalim osuđenima pred zidom čekao izvršenje presude, ipak je odlučeno da ih se neće strijeljati, nego da će poslužiti kao taoci. Svi su ipak 12. rujna pušteni na slobodu, pa je Dešković tjedan dana kasnije s jednim ustaškim vojnim konvojem doputovao u Split i smjestio se u samostanu, odakle je po potrebi odlazio u trogirski samostan. U Splitu je ostao do kraja travnja 1944., kada se je, prema odredbi provincijala Fazinića, preselio u Zagreb.⁸⁹

Prema zapisu iz knjige samostanskih vijeća, superior samostana Dominik Šantić zbog straha od bombardiranja napustio je 12. rujna 1943. samostan, čiju je upravu povjerio svojem zamjeniku fr. Milanu Šesniću, koji je ostao u samostanu s još tri subrata: Dominikom Domicem, Lujom Matijacom i Rozarijem Jerkovićem.⁹⁰ Potonja trojica noću su, kako je već spomenuto, odlazila drugdje na spavanje, a Šesnić je uglavnom sam noćio u samostanu. Superior Šantić, koji se s fr. Jordanom Breškovićem bio sklonio u Bol na Braču, vratio se u Split početkom ožujka 1944. i ponovno preuzeo upravu samostanom.⁹¹

Nakon kapitulacije fašističke Italije u Split su ušli partizani, ali oni ubrzo bježe pred nacističkim snagama koje već 27. rujna 1943. zauzimaju Split. Nova

vojska odmah je stala provoditi svoj teror nad ratnim zarobljenicima i civilima, a na nekoliko mjesta u gradu podignuli su vješala, koja su uskoro poslužila svojoj svrsi. Njemačko zauzimanje Splita dovelo je grad u nezahvalan položaj, jer je od tada još češće bio meta savezničkih bombardera. Od kraja listopada 1943. anglo-američki zrakoplovi gotovo su svakodnevno nadlijetali grad i učestalo ga bombardirali. Među najtežim danima te godine bili su 2. i 3. prosinca kada su bombe padale na gradsku bolnicu, oko biskupske palače, na samostan sestara Ančela te na civilne objekte u gradskim predjelima Dobri, Lučac i Get. Stradala je i neposredna blizina dominikanskoga samostana. Nekoliko dana kasnije, 5. prosinca, bombe su ponovno padale na gradski predio Lučac u neposrednoj blizini samostana, inače jedan od najgušće naseljenih gradskih predjela, ali i na gradski Pazar, gdje je jedna bomba napravila duboku rupu iz koje je provrelo more. Toga dana nekoliko bomba palo je u predjele Radunica i Spinut te u vrt i uza zid samostana sestara klarisa. Nekoliko kamenih gromada koje su se odlomile s okolnih objekata palo je na dominikanski samostan te probilo njegov krov i podove, a nekoliko ih je probilo betonski strop samostanske crkve.⁹² O tome je Gradsko poglavarstvo, u odsutnosti superiora Šantića, 10. prosinca izvijestio fr. Dominik Domić, koji piše: *Tom su prigodom crkva i samostan strašno oštećeni. Ne samo da su svi prozori uništeni, nego je veliki dio krova i zida porušen. Kamenjem od više stotina kila, što je doletjelo, polomljene su grede, popadali plafoni, probijeni podovi, razlupane stepenice tako, da je samostan podpuno neupotrebitiv. Isto je tako i crkva grdno demolirana, te će se u njoj jedva moći držati služba Božja, premda je to najposjećenija crkva u Splitu. Ako se najhitnije ne pristupi popravku navalit će voda kroz razvaljeni krov, pa će popadati unutarnji svodovi crkve, bit će uništeni oltari i slike što sve imade i umjetničku vrijednost. Ogromna je šteta na samostanu i crkvi, premda se to toliko izvana ne opaža. Samostansko se je Starješinstvo pred malo godina žrtvovalo i uz pomoć i milodare gragjanstva proširilo, renoviralo i uredilo crkvu, da bude dostojnim hramom Božjim. Isto je tako utrošilo sve i uredilo samostan, da bude pristojnim zakloništem redovnicima. Sada je sve to uništeno ili strašno oštećeno tako da su redovnici ostali puki siromasi i sami ne mogu nikako popraviti štete.*⁹³

Slično je Domić istoga dana pisao i Glavarstvu građanske uprave kazavši pri kraju dopisa da je bombardiranje 5. prosinca zadalo težak udarac splitskim dominikancima koji u jedan put osiromašise i ostaše bez krova nad glavom, a koji ni uz najbolju volju ne mogu sami izvršiti ni najnužnije popravke.⁹⁴ Osvrćući

se na štete nastale za bombardiranja 5. prosinca 1943., Domić je u jednom drugom dopisu kazao: *Samostan i crkva sv. Dominika - stari pazar - bili su jako oštećeni a dobrim dielom porušeni za bombardiranja 5 prosinca 1943, jer u neposrednoj blizini samostanskih zidina palo je 5-6 bomba. Tom prigodom prozori su polupani, skršeni; plafoni popadali, krovovi rastvoreni, mnoge grede polomljene te nije moguće stanovati u sobama. Redovnici stisli su se u prizemlje jedne dvorane i pod zvonik jedino da čuvaju crkvu i samostan te da budu vjernicima pri ruci.*⁹⁵

U tim teškim danima fr. Dominik Domić zamolio je gradske vlasti da, prema preporuci ing. Petra Jozevića koji je obavio procjenu štete na crkvi i samostanu, dodijele potrebna novčana sredstva te crijep, vapno, pržinu, staklo i daske za nužne popravke.⁹⁶ Gradsko poglavarstvo dodijelilo je dominikancima 11.000 dinara, što je bilo nedostavno za krpanje samostana,⁹⁷ pa je Domić početkom siječnja 1944. molio Gradsko poglavarstvo da barem dopusti samostanu uzeti 3000 crjepova sa gradske carinarnice koja se urušavala, naglasivši da to preporučuje ing. Petar Jozević. Kako na prijepisu svoga dopisa bilježi sam Domić, molbi je bilo udovoljeno.⁹⁸ Što se tiče Glavarstva građanske uprave, ono je samostanu dodijelilo 500 tisuća kuna, zbog čega je Domić 7. siječnja 1944. podsjetio da je procjenitelj kojega je poslao taj naslov utvrdio da je na samostanu počinjena šteta u iznosu većem od 2 milijuna kuna. Brojke svjedoče, smatrao je Domić, kako se s dodijeljenim sredstvima samostan ne može pokrpati, posebno kada se uzmu u obzir oštećenja koja su nastala u novim bombardiranjima početkom siječnja 1944., pa stoga moli povećanje iznosa za najnužniji popravak samostana i crkve.⁹⁹

U bombardiranju 3. siječnja 1944. ponovno su teško stradali Lučac i biskupska palača, dok su obližnje crkve sv. Petra i sv. Roka srušene do temelja.¹⁰⁰ Tom je prigodom, kako svjedoči fr. Dominik Domić, na samostanu uništeno sve što su fratri pokrпали daskama nakon prosinačkog bombardiranja, te je došlo do još većih oštećenja.¹⁰¹ Na fr. Luju Matijacu to je porazno djelovalo i prelilo čašu njegove izdržljivosti pa je, psihički iscrpljen i isprepadan, napustio toga dana samostan i krenuo k obitelji u Kaštela. Pješice je stigao do Solina, gdje ga je na seljačka kola s konjskom zapregom primila nevjesta dominikanke Mercedes Katalinić i odvela ga do Kaštel Lukšića. Tu je prenoćio kod obitelji subrača Česlava i Jerka Novaka i sutradan pješice otišao svojem bratu u Kaštel Stari, gdje je ostao punu godinu dana, do 3. siječnja 1945., kada se vratio u Split.¹⁰²

Za redovnike koji su i nakon 3. siječnja 1944. boravili u samostanu fr. Dominik Domić kaže da su *ostali na putu kao puki siromasi*. Također kaže da su trgovine u prizemlju samostana jako oštećene i zatvorene, pa su redovnici ostali bez prihoda od najma tih prostorija. U takvim uvjetima jedva su preživljavali pa stoga Domić 22. ožujka 1944. moli državne vlasti da im pošalju pomoć.¹⁰³ Sutradan je molio vlasti da pošalju redovnicima osnovnih živežnih namirnica, jer inače nemaju od čega živjeti.¹⁰⁴ Vlasti su 19. travnja poslale splitskim dominikancima 20 tisuća kuna,¹⁰⁵ ali je Domić 24. travnja ponovno morao moliti za osnovne živežne namirnice.¹⁰⁶

LIPANJ 1944.

Jedan od najtežih dana u novijoj povijesti splitskih dominikanaca bio je 3. lipnja 1944., kada su anglo-američki zrakoplovi čak četiri puta u jednom danu teško bombardirali središte grada. Prvo bombardiranje započelo je u 10.12 sati, drugo pola sata kasnije, treće u 13.15, a četvrto samo pet minuta nakon trećega. Kako je bio ljetni dan, a nije se očekivalo bombardiranje, na Pazaru u Hrvojevoj ulici pored samostana bilo je mnoštvo ljudi. No sunčano subotnje prijepodne uskoro je postalo krvavo jer je na grad palo više od 700 bomba, koje su prouzročile najgore razaranje grada u njegovoj novijoj povijesti te usmratile više od 220, a ranile više od 250 ljudi. Prestravljeni Splitsani nakon toga su masovno pobjegli u splitsko polje, na Marjan i u okolicu grada. Što se tiče splitskih dominikanaca i njihova samostana, s obzirom da se samostan nalazio upravo u onom dijelu grada koji je bio među najpogođenijima, može se reći da nije loše prošao jer nije bio izravno pogođen. Sačuvana vrela ipak otkrivaju teško stanje u kojem se nalazio, štete koje je pretrpio i strah koji je zavladao među redovnicima.

Jedan od redovnika koji se zatekao u splitskome samostanu 3. lipnja 1944., dr. fr. Dominik Budrović, pisao je 15. lipnja provincijalu Faziniću o teškom bombardiranju Splita, ali se prvo ispričao što mu se ranije nije javio. No nakon što je u bombardiranju stradalo nekoliko dominikanskih samostana, pri čemu je u Zagrebu poginulo osam redovnika, Budrović kaže da jednostavno nije imao volje pisati te dodaje: *Strašno me je boljelo sve ovo što smo do danas doživjeli. Ne znam zašto nas Gospodin ovoliko i ovako teško kuša. Valjda mi nismo baš najgori. Znam, da ima kod nas mnogo mana i loših strana, ali ipak kad sve ovo promatramo sa našeg ljudskog stanovišta, onda nam je malo nerazumljivo*

*i nejasno. Međutim ja se ipak nadam, ne samo to, nego sam siguran, da je ovo znak bolje budućnosti naše malene provincije. Gospodin nas ne pohađa uzalud sa ovolikim poteškoćama. Samo treba, da razumijemo njegov glas. Sve će biti dobro. Doista, teško je. Rane su još jako svježije. Još sve to nije zacijelilo. Još to strašno boli. Ali ipak iako kroz suze, gledajmo u bolje dane.*¹⁰⁷

Nakon tih utješnih riječi Budrović izvještava provincijala o četiri teška saveznička bombardiranja kojima je Split bio izložen 3. lipnja. Osvrćući se na prvi nalet aviona, Budrović piše: *Bilo je oko deset sati. Znak za uzbunu još nije bio dan, a avioni su već letjeli nad gradom. Došli su posve nenadno. Nekoji od nas nisu obično tako brzo išli u sklonište, međutim ovaj put svi smo išli kao da nas je netko gonio i tjerao. Još nismo bili ni došli, a već su bombe padale oko našeg samostana. Strašno je to čuti. Oko našeg samostana ih je palo jedno deset i sve to par metara daleko. Prvi napadaj je bio strašan. Hrpe su bile mrtvih.*¹⁰⁸

Fr. Dominik Domić, koji je 3. lipnja 1944. također bio u splitskome samostanu, opisao je bombardiranje u knjizi samostanskih vijeća. On svjedoči da je za prvoga bombardiranja poginuo samostanski kuhar Šime Sirotković,¹⁰⁹ a jedna bomba pala je tik uz nedovršeni samostanski zvonik, koji je služio fratrima kao sklonište.¹¹⁰ Potom je uslijedilo drugo bombardiranje, pa treće, za kojega je jedna bomba pala do samostanske sakristije, porušila tu cijelu ogradu i iskopala rupu duboku 3 metra, a od detonacije se u sakristiji podiglo oko 20 m² popločanog poda i raspuknuo je ugaoni zid crkve.¹¹¹

Za razliku od fr. Dominika Domića, fr. Dominik Budrović tvrdi da je bomba u dvorište do sakristije pala za četvrtoga bombardiranja te opisuje: *Prigodom četvrtog bombardiranja jedna bomba je pala u dvorište sakristije, točno u kut, koji čini zid od crkve i sakristija. Zid je od sakristije srušen, a od crkve je sav popucao. Mi smo bili sigurni, da smo gotovi. Davali smo absolucije¹¹² jedan drugome. Dva puta smo bili potpuno crni od zemlje i prašine. Samostan je gore stradao nego prvi put. Po svim sobama je popadao inkart sa štopa. Prozori i vrata sa južne strane su polupani. Sve je stradalo, ali najviše baš južna strana. I u crkvi je isto tako na nekoliko mjesta. Međutim nas je Gospodin sačuvao sve žive, osim našeg Šime.*¹¹³ *Svi smo bili u skloništu.*¹¹⁴

U pismu Budrović izvještava provincijala da su se za trećeg bombardiranja izvan samostana našli superior Dominik Šantić i fr. Karlo Žanić. Oni su se sklonili u neku kuću, koja je srušena u bombardiranju, pa su bili zatrpani. Kad su ih izvukli iz ruševine, Žanić se očito vratio u samostan, ali ne i samostanski

superior Dominik Šantić, koji je od straha pobjegao na Marjan i ondje ostao. Kako je samostan zbog novih teških oštećenja bio potpuno neprikladan za stanovanje, ali i u neposrednoj opasnosti da ponovno strada u bombardiranju, i drugi fratri napustili su splitski samostan: Jordan Brešković, Ljudevit Debeljak i Atanazije Jurin pobjegli su na Čiovo, Rozarije Jerković i Anselmo Radić sklonili su se kod sestara dominikanki u samostanu sv. Martina, Tarcizije Šimetović i Dominik Domić kod sestara dominikanki u pučku kuhinju, Bogdan Dragun sklonio se negdje drugdje, a Dominika Budrovića i Alberta Karmelića primili su franjevci u samostan Gospe od Zdravlja. Jedino je fr. Milan Šesnić s nekim civilom ostao čuvati samostan. Svi fratri koji su ostali u Splitu preko dana su boravili u samostanu, noću su spavali na navedenim lokacijama, a hranili su se kod sestara dominikanki u pučkoj kuhinji. Prvi dani nakon lipanjskog bombardiranja bili su izrazito teški, između ostaloga i zbog smrada koji se širio s gradske tržnice na kojoj se samostan nalazi. Naime, u bombardiranju je na tržnici stradalo 15 konja, čije su lešine tri dana ležale na vrućini i prouzročile nesnosan smrad. Unatoč svim nevoljama, mise su se u samostanskoj crkvi nastavile svakodnevno održavati.¹¹⁵

Prije negoli je saznao za bombardiranje 3. lipnja, provincijal Anđelko Fazinić pisao je 7. lipnja superioru splitskoga samostana Dominiku Šantiću kako *prilike i opasnosti toga samostana ne dozvoljavaju da se tu zadržava veći broj redovnika*, zbog čega je još 23. travnja *dozvolio Ocima izbjeglicama otići u dubrovački samostan*, a dvojici je redovnika izričito naredio *da se vrate u samostan svoje asignacije*. No, kako ništa od toga nije provedeno u djelo, provincijal određuje sljedeći razmještaj fratara koji borave u Splitu i okolici: Bogdan Dragun, Stanko Stanić, Ljudevit Debeljak i Atanazije Jurin što prije moraju otputovati u Zagreb; Arsen Jurin u roku od tri dana mora otputovati u Resnik; Tarcizije Šimetović odmah mora poći u Dubrovnik; Anselmo Radić i Albert Karmelić neka sami odluče žele li poći u Zagreb ili u Dubrovnik, ili će ostati u Splitu, ali o svojoj odluci neka što prije obavijeste provincijala. Redovnici koji putuju za Zagreb i Resnik *neka ne putuju svi skupa, radi noćenja u Sarajevu i Brodu, te radi eventualnih neprilika na putu*. Provincijal poručuje splitskome superioru Šantiću da o njegovim odredbama odmah po primitku pisma obavijesti redovnike na koje se one odnose, te da mu javi ako se zbog više sile neka od naredaba ne može realizirati. Što se tiče redovnika koji i dalje ostaju u Splitu, provincijal dopušta superioru da ih sam smije *razmjestiti barem na spavanje, po drugim samostanima, ako bi bilo voljni dati konačište*.¹¹⁶

Kako je već spomenuto, provincijala je 15. lipnja o teškim prilikama splitskoga samostana izvijestio dr. fr. Dominik Budrović, koji mu je opisao bombardiranje i obavijestio ga gdje se koji fratar sklonio. Saznavši da je superior Dominik Šantić pobjegao na Marjan, provincijalu Faziniću nije preostalo ništa drugo nego da ga 28. lipnja razriješi starješinske službe. Poslao mu je toga dana dopis u kojemu stoji: *Budući da ste zbog straha od bombardiranja često i na dulje vremena odsutni iz svoga samostana, a ne predstoji vjerojatnost, da će se ovo stanje za naš splitski samostan popraviti, to Vas ovim riješavam dužnosti superiora našeg samostana u Splitu. Obzirom na Vaš boravak određujem, da u roku od sedmice dana preselite u naš samostan na Čiovo.*¹¹⁷ Istoga dana provincijal je vikarom splitskoga samostana imenovao fr. Milana Šesnića¹¹⁸, napomenuvši mu: *Imaj na pameti da su Tvoji podložnici svi naši redovnici, koji se nalaze u Splitu, a ne samo oni koji su asignirani tom samostanu. Obzirom na njihovo smještavanje već ranije sam odredio sljedeće: Ako je pogibeljno, da budu na okupu redovnici u samostanu, mogu se smjestiti u Čiovu ili Trogiru ili u splitskim samostanima drugih redova, ukoliko su voljni primiti.* U nastavku ponavlja ranije odredbe o razmještaju nekih redovnika, te dodaje da je fr. Rozariju Jerkoviću dopustio stanovati u samostanu sestara dominikanki sv. Martina, fr. Inocentu Mihojeviću naredio je da dođe u Zagreb, a bivšemu superioru Dominiku Šantiću da ode u čiovski samostan. Budući da su oci Česlav Novak, Lujo Matijaca i Karlo Žanić već duže boravili kod svojih obitelji u Kaštelima, provincijal naređuje da odu na Čiovo, a Anselmo Radić neka se pridruži Rozariju Jerkoviću u samostanu sv. Martina, ako tamo ima mjesta. Glede potonje petorice provincijal ostavlja Šesniću slobodu da, prema vlastitoj uviđavnosti, odredi drugačije glede njihova smještaja, ali neka ga o tome obavijesti. Provincijal također preporuča štednju u pogledu živežnih namirnica, kako bi splitski samostan mogao pomoći bolskome i čiovskome, posebno zato jer u potonjem silom prilika borave neki članovi splitskoga samostana. Čiovskome samostanu osim toga treba pomoći u pogledu pribora za jelo i posuđa, jer fratri tamo u svemu oskudijevaju.¹¹⁹

Fr. Milan Šesnić u knjizi samostanskih vijeća bilježi da je dopis kojim ga provincijal imenuje vikarom samostana stigao u Split 24. srpnja 1944., dakle gotovo punih mjesec dana nakon što je poslan. Također bilježi da u tom trenutku u samostanu nije bio ni jedan član splitskoga samostana, nego nekoliko članova bolskoga samostana. Tako se vjerojatno prvi i jedini put u povijesti splitskoga samostana dogodilo da je imenovanje novog samostanskog

poglavara pročitano pred članovima nekog drugog samostana, a bez prisutnosti ijednog člana splitskoga samostana. Šesnić tome dodaje kako je javio provincijalu da službu prihvaća dok traju izvanredne prilike.¹²⁰

PREMA KRAJU RATA

Zbog nedostatka pisanih vrela nemoguće je detaljnije opisati događaje u splitskome dominikanskome samostanu od srpnja 1944. do kraja rata. Naime, knjiga samostanskih vijeća ne bilježi nikakve podatke između 18. veljače 1943. i 4. svibnja 1945., samostanska kronika nije vođena od 11. srpnja 1943. do listopada 1950., a ni među službenim spisima samostanske uprave nema dopisa koji bi rasvijetlili to razdoblje. Ipak, na temelju retrospektivnih zapisa fr. Dominika Domića u knjizi samostanskih vijeća, vidi se da su se splitski dominikanci hranili u pučkoj kuhinji od bombardiranja 3. lipnja, kako to svjedoči i fr. Dominik Budrović, do 1. listopada 1944. Što se tiče bivšega superiora Dominika Šantića on je, prema provincijalovoj odredbi, nedugo nakon bijega na Marjan preselio u čiovski samostan.¹²¹ Fr. Milan Šesnić bilježi da se većina članova splitskoga samostana vratila u grad do kraja 1944., ali su još neko vrijeme svi osim njega spavali u kući gospođe Katalinić.¹²² Nakon jednogodišnjeg izbjivanja, 3. siječnja 1945. u samostan se iz rodnog Kaštel Lukšića vratio i fr. Lujo Matijaca.¹²³

Tek 4. svibnja 1945. održano je samostansko Vijeće, prvo nakon 18. veljače 1943., a prisustvovali su mu Milan Šesnić, Rozarije Jerković i Dominik Šantić. Superior Šesnić iznio je pred subraću ponudu nekih trgovaca da im se na određeno vrijeme ustupe prizemne samostanske prostorije, a oni će zauzvrat popraviti demolirani samostanski krov. Vijećnici su to bili voljni prihvatiti, ali su zaključili da se prethodno za to zatraži dozvola Gradskog narodnog odbora, ili njegova pomoć u popravljanju krova. Gradski narodni odbor poslao je na lice mjesta komisiju koja je utvrdila da istočni dio samostana treba porušiti jer ga je nemoguće popraviti, a zapadni dio se može popraviti. Stoga je Gradski narodni odbor ponudio samostanu da će o svom trošku porušiti istočni i popraviti zapadni dio samostana, a zauzvrat je tražio da mu se ustupi materijal s istočnoga krila koje će biti porušeno. Vijećnici su tu ponudu prihvatili.¹²⁴

Početak obnove samostana svjedoči o kraju ratnih problema i nevolja, čije su se posljedice ipak još osjećale. Nakon što su *ustpostavljene saobraćajne veze do svih mjesta* u kojima su se nalazili dominikanski samostani, provincijal

Fazinić je 13. lipnja 1945. naredio subraći Karlu Žaniću, Tarciziju Šimetoviću, Česlavu Novaku i Jordanu Breškoviću da do kraja lipnja otputuju iz Splita u samostane kojima od ranije pripadaju po asignaciji.¹²⁵ Kada se stanje konačno normaliziralo te je u samostanu bilo moguće obnoviti redoviti ritam redovničkoga života, provincijal Fazinić naredio je da se od 20. studenoga 1945. ponovno uvede klauzura u one samostanske prostorije na koje se to inače treba odnositi.¹²⁶ Taj njegov dopis predstavlja zadnji neposredni odjek ratnih neprilika u dominikanskome samostanu u Splitu.

ZAKLJUČAK

Drugi svjetski rat nikoga nije štedio pa ni splitske dominikance. Proživljavajući s gradom Splitom sve ratne nevolje i probleme, dominikanci su se suočili s oskudicom i neimaštinom, a učestala bombardiranja oštetila su njihov samostan koji je, premda nije bio direktno pogođen, ipak postao sasvim neprikladan za stanovanje. Osim toga, postojala je opasnost od direktnog bombardiranja samostana, pa su ga redovnici napuštali i sklanjali se na sigurnija mjesta. U najtežim mjesecima jedino je fr. Milan Šesnić ostao u samostanu. Zbog neimaštine, dominikanci ne samo da nisu bili u stanju popravljati oštećenja na samostanu, nego nisu imali ni što jesti, pa su neko vrijeme bili prisiljeni hraniti se u pučkoj kuhinji. Postupna obnova samostana nakon rata sasvim sigurno nije razlog zbog kojega se u tadašnjoj Dalmatinskoj dominikanskoj provinciji vrlo brzo zaboravilo na teško ratno iskustvo splitskih dominikanaca, te na sve probleme i nevolje kroz koje su prošli. Razlog za to nedvojbeno leži u činjenici da su neki dominikanski samostani prošli puno gore. Tu se misli na samostane u Gružu, Trogiru, Šibeniku i Zagrebu, koji su bili direktno bombardirani, pri čemu je pod ruševinama zagrebačkoga samostana poginulo osam dominikanaca. Ipak, i splitski je samostan u Drugome svjetskom ratu prošao svoju *kalvariju*, a stanje u njemu uistinu nije bilo mnogo bolje nego li u nekim od bombardiranih samostana. Rezultati istraživanja i kritičke analize stanja splitskoga samostana u doba Drugoga svjetskog rata, što smo ovdje iznijeli, jasno to pokazuju, ali nas i potiču na sustavnije i temeljitije istraživanje problema s kojima su se suočili drugi dominikanski samostani, kako bi se dobio cjelovit uvid u stanje Dalmatinske dominikanske provincije u to doba.

IZVORI I LITERATURA

Arhiv dominikanskoga samostana u Splitu (ADST)

Liber Consiliorum Conventus S. Catharinae V. et M. de Split III. (LCST 3)
Ljetopis dominikanskog samostana sv. Katarine Djevice i Mučenice u Splitu od 30. prosinca 1942. do 9. ožujka 1955.

Spisi dominikanskoga samostana u Splitu (SSST)

Arhiv Hrvatske dominikanske provincije u Zagrebu (AHDP)

Tonči Dešković: *Curriculum vitae*. Rukopis, Stari Grad, 26.XI.1982.

Fond *Andželko Fazinić*, kutija 1, svezak 4.

Fond *Dominik Domić* (nesređeno)

Liber Provinciae Dalmatiae Ordinis Praedicatorum: 1936. – 1942.

Spisi Provincijalata (SP)

Acta Capitul Provincialis Provinciae Dalmatiae Ordinis Praedicatorum. Zagreb, 1942.

Catalogus conventuum et fratrum ac summarium fraternitatum Tertii Ordinis Provinciae Dalmatiae Ordinis fratrum praedicatorum anno Domini 1941. Zagreb, 1941.

Cronica dioec. spalatensis-macarscensis. List Biskupije splitsko-makarske, LXIV (1942.) 8-12, 79-80.

Diec. Kronika splitsko-makarske biskupije. List Biskupije splitsko-makarske, LXIII (1941.) 4-12, 72-73.

O. Anđeo Novak. Hrvatska straža, XII (1940.) 296, 6.

Urban Krizomali: *Splitska i makarska dijeceza – Splitski biskup Bonefačić – Od travnja 1941. do konca 1944. – (Prilog za povijest splitske i makarske biskupije).* Testimonia Croatica, (1998.) 1, 8-60.

Franko Oreb: *Crkva i samostan sv. Dominika u Splitu.* Crkva i samostan dominikanaca u Splitu (fotomonografija). Split 1999., 11-38.

Toma Arhidakon: *Historia Salonitana: povijest salonitanskih i splitskih prvosvećenika* (gl. Urednik Nenad Cambi). Split 2003.

BILJEŠKE

¹ Usp. Toma Arhidakon: *Historia Salonitana: povijest salonitanskih i splitskih prvosvećenika* (gl. urednik Nenad Cambi). Split 2003., 275, 277.

² Više o povijesti dominikanskoga samostana u Splitu vidi kod: Franko Oreb: *Crkva i samostan sv. Dominika u Splitu.* Crkva i samostan dominikanaca u Splitu (fotomonografija). Split 1999., 11-38.

- ³ Superiorom je imenovan 11. lipnja, a službu je prihvatio 14. lipnja. (Usp. *Catalogus conventuum et fratrum ac summarium fraternitatum Tertii Ordinis Provinciae Dalmatiae Ordinis fartrum praedicatorum anno Domini 1941*. Zagreb, 1941., 12; Arhiv Hrvatske dominikanske provincije u Zagrebu /dalje: AHDP/, *Liber Provinciae Dalmatiae Ordinis Praedicatorum: 1936. – 1942.*, 2.)
- ⁴ Usp. Arhiv dominikanskoga samostana u Splitu (dalje: ADST), *Liber Consiliorum Conventus S. Catharinae V. et M. de Split III*. (dalje: LCST 3), 130. Samostan je u istom sastavu bio i početkom 1940. (Usp. ADST, Spisi dominikanskoga samostana u Splitu / dalje: SSST/, br. 2/1940., Fr. Dominik Šantić Provincijalatu Dalmatinske dominikanske provincije, Split, 9. I. 1940.)
- ⁵ Usp. LCST 3, 130.
- ⁶ Usp. LCST 3, 131.
- ⁷ Usp. LCST 3, 130.
- ⁸ Usp. LCST 3, 135.
- ⁹ Usp. LCST 3, 131.
- ¹⁰ Usp. LCST 3, 131.
- ¹¹ Usp. LCST 3, 141.
- ¹² Usp. LCST 3, 140.
- ¹³ Usp.: AHDP, Spisi Provincijalata (dalje: SP), br. 283/1940., Fr. Anđelko Posinković Biskupskom ordinarijatu u Splitu, Split, 29. VIII. 1940.; SP, br. 338/1940., Generalni vikar Splitske biskupije Dominikanskom Provincijalatu u Splitu, Split, 24. IX. 1940.
- ¹⁴ Usp. SP, br. 91/1941., Generalni vikar Splitske biskupije Dominikanskom Provincijalatu u Splitu, Split, 3. III. 1941.
- ¹⁵ Usp. *O. Anđeo Novak*. Hrvatska straža, XII (1940.) 296, 6.
- ¹⁶ Usp. LCST 3, 131.
- ¹⁷ Usp. LCST 3, 132.
- ¹⁸ Usp. LCST 3, 132-133.
- ¹⁹ Usp. LCST 3, 133-134.
- ²⁰ Usp. LCST 3, 135.
- ²¹ Usp. LCST 3, 139.
- ²² Usp. LCST 3, 135.
- ²³ Usp. SSST, br. 24/1941., Fr. Dominik Domić Gradskom poglavarstvu, Split, 17. VI. 1941.
- ²⁴ *Diec. Kronika splitsko-makarske biskupije*. List Biskupije splitsko-makarske, LXIII (1941.) 4-12, 72. Tu je Šesnićevo prezime pogrešno navedeno u obliku Šešnič.
- ²⁵ Usp. *Isto*, 72. Tu je Koraćevo prezime pogrešno navedeno u obliku Kovač.
- ²⁶ AHDP, Fond *Dominik Domić*, Fr. Dominik Domić fr. Anđelku Posinkoviću, Split, 8. VII. 1941.
- ²⁷ Usp. LCST 3, 142-143.
- ²⁸ Usp. LCST 3, 141.
- ²⁹ Usp. LCST 3, 145.
- ³⁰ Dva su se dominikanca ispričala što zbog starosti i bolesti ne mogu doći na Kapitul.

- ³¹ Usp. *Acta Capitul Provincialis Provinciae Dalmatiae Ordinis Praedicatorum*. Zagreb, 1942., 3-4, 7-9.
- ³² Usp. SP, br. 130/42, Fr. Anđelko Fazinić fr. Tomi Šeparoviću, Bol, 12. X. 1942.
- ³³ Usp. LCST 3, 145.
- ³⁴ Usp. LCST 3, 148-149.
- ³⁵ Usp. LCST 3, 148.
- ³⁶ Usp. LCST 3, 148.
- ³⁷ Usp.: ADST, *Ljetopis dominikanskog samostana sv. Katarine Djevice i Mučenice u Splitu od 30. prosinca 1942. do 9. ožujka 1955.*, dne 31. XII. 1942. i 3. I. 1943.; LCST 3, 149. Šesnić je prije toga bio član dubrovačkoga samostana.
- ³⁸ Usp.: *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 16. i 17. II. 1943.; LCST 3, 149.
- ³⁹ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 22. III. 1943.
- ⁴⁰ Usp.: *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 23. III. 1943.; LCST 3, 149.
- ⁴¹ Usp. SSST, br. 18/1943., *Convento s. Domenico*, Spalato, 26.VI.1943.
- ⁴² Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 12. I., 16. I., 22. I., 25. I., 11. II. i 13. II. 1943.
- ⁴³ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 1. II. 1943.
- ⁴⁴ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 27. II. 1943.
- ⁴⁵ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 28. VI. 1943.
- ⁴⁶ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 3. III. i 14. III. 1943.
- ⁴⁷ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 25. III. 1943.
- ⁴⁸ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 29. IV. 1943.
- ⁴⁹ *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 29. IV. 1943.
- ⁵⁰ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 22. VI. 1943.
- ⁵¹ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 10. VII. i 11. VII. 1943.
- ⁵² Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 8. VII. i 9. VII. 1943.
- ⁵³ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 26. VI., 27. VI. i 28. VI. 1943.
- ⁵⁴ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 2. VII., 4. VII. i 5. VII. 1943.
- ⁵⁵ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 18. I. 1943.
- ⁵⁶ *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 21. I. 1943.
- ⁵⁷ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 30. V. 1943.
- ⁵⁸ *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 25. I. 1943.
- ⁵⁹ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 13. II. 1943.
- ⁶⁰ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 11. IV. 1943.
- ⁶¹ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 18. IV. 1943.
- ⁶² Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 21. IV. 1943.
- ⁶³ *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 21. IV. 1943.
- ⁶⁴ *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 9. VI. 1943.
- ⁶⁵ Usp. *Cronica dioec. spalatensis-macarscensis*. List Biskupije splitsko-makarske, LXIV (1942.) 8-12, 79.
- ⁶⁶ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 8. I. 1943.
- ⁶⁷ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 18. I. 1943.

- ⁶⁸ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 24. I. 1943.
- ⁶⁹ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 29. I. 1943.
- ⁷⁰ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 18. IV. 1943.
- ⁷¹ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 25. VI. 1943.
- ⁷² Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 10. IV. 1943.
- ⁷³ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 2. II. 1943.
- ⁷⁴ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 3. II. 1943.
- ⁷⁵ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 7. III. 1943.
- ⁷⁶ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 27. i 30. IV. 1943.
- ⁷⁷ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 9. V. 1943.
- ⁷⁸ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 8. V. 1943.
- ⁷⁹ *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 25. IV. 1943.
- ⁸⁰ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 30. V. 1943.
- ⁸¹ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 4. VI. 1943.
- ⁸² Usp. *Cronica dioec. spalatensis-macarscensis*, 80.
- ⁸³ *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 21. IV. 1943.
- ⁸⁴ *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 13. V. 1943.
- ⁸⁵ Usp.: *Ljetopis dominikanskog samostana*, dne 2. V. 1943.; SSST, Komesar Taconi dominikanskome samostanu u Splitu, Split, 30. IV. 1943., br. 11/1943.
- ⁸⁶ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, bez datuma, 38.
- ⁸⁷ Fr. Pio Maroević proširio je crkvu i samostan tridesetih godina 20. stoljeća za dvije pobočne lađe. Više o njemu pisao sam u članku *Fr. Pio Maroević – graditelj dominikanske budućnosti u Hrvatskoj* (Marulić, XLV /2012/ 2, 232-254).
- ⁸⁸ *Ljetopis dominikanskog samostana*, bez datuma, 38.
- ⁸⁹ Usp. Tonči Dešković: *Curriculum vitae*. Rukopis, Stari Grad, 26. XI. 1982., 1-4. (Preslika Deškovićeve autobiografije iz Arhiva Hrvatske dominikanske provincije u Zagrebu dostavio mi je fr. Anto Gavrić elektronskom poštom, uz napomenu da ga je on dobio od Petra Radelja.)
- ⁹⁰ Usp. LCST 3, 151.
- ⁹¹ Usp. LCST 3, 151.
- ⁹² Usp. Urban Krizomali: *Splitska i makarska dijeceza – Splitski biskup Bonefačić – Od travnja 1941. do konca 1944. – (Prilog za povijest splitske i makarske biskupije)*. Testimonia Croatica, (1998.) 1, 36.
- ⁹³ SSST, br. 25/1943., Fr. Dominik Domić Gradskom poglavarstvu, Split, 10. XII. 1943.
- ⁹⁴ SSST, br. 26/1943., Fr. Dominik Domić Glavarstvu građanase uprave, Split, 10. XII. 1943.
- ⁹⁵ SSST, br. 10/1944., Fr. Dominik Domić povjereniku Ministarstva skrbi za postradale krajeve Velike Župe Cetina, Split, 22. III. 1944.
- ⁹⁶ Usp.: SSST, br. 25/1943., Fr. Dominik Domić Gradskom poglavarstvu, Split, 10. XII. 1943.; SSST, br. 26/1943., Fr. Dominik Domić Glavarstvu građanase uprave, Split, 10. XII. 1943.
- ⁹⁷ Usp. SSST, br. 25/1943., Fr. Dominik Domić Gradskom poglavarstvu, Split, 10. XII. 1943. Na tom dopisu Domić je svojom rukom zabilježio podatak o primitku navedene svote.

- ⁹⁸ Usp. SSST, br. 3/1944., Fr. Dominik Domić Gradskom poglavarstvu, Split, bez datuma
- ⁹⁹ Usp. SSST, br. 1/1944., Fr. Dominik Domić Glavarstvu gragjanske uprave, Split, 7. I. 1944.
- ¹⁰⁰ Usp. U. KRIZOMALI: *Splitska i makarska*, 36.
- ¹⁰¹ Usp. SSST, br. 10/1944., Fr. Dominik Domić povjereniku Ministarstva skrbi za postradale krajeve Velike Župe Cetina, Split, 22. III. 1944.
- ¹⁰² Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, bez datuma, 23.
- ¹⁰³ Usp. SSST, br. 10/1944., Fr. Dominik Domić povjereniku Ministarstva skrbi za postradale krajeve Velike Župe Cetina, Split, 22. III. 1944.
- ¹⁰⁴ Usp. SSST, br. 11/1944., Fr. Dominik Domić Nadstojništvu privrednoga nazorništva Velike Župe Cetina, Split, 23. III. 1944.
- ¹⁰⁵ Usp. SSST, br. 10/1944., Fr. Dominik Domić povjereniku Ministarstva skrbi za postradale krajeve Velike Župe Cetina, Split, 22. III. 1944. Na tom dopisu Domić je svojom rukom zabilježio podatak o primitku navedene svote.
- ¹⁰⁶ Usp. SSST, br. 15/1944., Fr. Dominik Domić Nadstojništvu privrednoga nazorništva Velike Župe Cetina, Split, 24. IV. 1944.
- ¹⁰⁷ AHDP, Fond *Anđelko Fazinić*, kutija 1, svezak 4, Fr. Dominik Budrović fr. Anđelku Faziniću, Split, 15. VI. 1944.
- ¹⁰⁸ Isto.
- ¹⁰⁹ Šime Sirotković rođen je 17. veljače 1915. u Zadru. (Usp. SSST, br. 5/1943., *I componenti della convivenza in Convento di S. Domenico*, Fr. Dominik Domić, Split, 22. II. 1943.)
- ¹¹⁰ Usp. LCST 3, 171.
- ¹¹¹ Usp. LCST 3, 171.
- ¹¹² Odriješenje od grijeha, u ovom slučaju u smrtnoj opasnosti.
- ¹¹³ Misli na već spomenutog poginulog samostanskog kuhara Šimu Sirotkovića.
- ¹¹⁴ AHDP, Fond *Anđelko Fazinić*, kutija 1, svezak 4, Fr. Dominik Budrović fr. Anđelku Faziniću, Split, 15. VI. 1944.
- ¹¹⁵ Usp. Isto.
- ¹¹⁶ SP, br. 53/1944., Fr. Anđelko Fazinić fr. Dominiku Šantiću, Zagreb, 7. VI. 1944.
- ¹¹⁷ SP, br. 81/1944., Fr. Anđelko Fazinić fr. Dominiku Šantiću, Zagreb, 28. VI. 1944.
- ¹¹⁸ SP, br. 82/1944., Fr. Anđelko Fazinić fr. Milanu Šesniću, Zagreb, 28. VI. 1944.
- ¹¹⁹ SP, k br. 82/1944., Fr. Anđelko Fazinić fr. Milanu Šesniću, Zagreb, 29. VI. 1944.
- ¹²⁰ Usp. LCST 3, 151-152.
- ¹²¹ Usp. LCST 3, 172.
- ¹²² Usp. LCST 3, 152.
- ¹²³ Usp. *Ljetopis dominikanskog samostana*, bez datuma, 23.
- ¹²⁴ Usp. LCST 3, 152.
- ¹²⁵ Usp. SP, br. 56/1945., Fr. Anđelko Fazinić subraći Karlu Žaniću, Tarciziju Šimetoviću, Česlavu Novaku i Jordanu Breškoviću, Zagreb, 13. VI. 1945.
- ¹²⁶ Usp. SP, br. 100/1945., Fr. Anđelko Fazinić dominikanskome samostanu u Splitu, Zagreb, 19. X. 1945.

DOMINICAN MONASTERY IN SPLIT IN THE SECOND WORLD WAR

Summary

The research into the Dominican monastery in Split as it was in the second world war, which is based on the Dominican archives, is discussed in this paper. In this specific era, the monastery served as a transit station for Dominican and other priests. Despite destitution, which was reflected in all areas of religious and secular life, the Dominicans showed warm hospitality to those who stayed briefly in their monastery. They also participated, as actively as they could, in the religious life of the city. The monastery building never suffered a direct hit during bombings, but was nevertheless scathed by frequent detonations and debris from the surrounding buildings. The priests were forced to abandon the monastery, since, due to destitution, they could not afford either repairs or food. They had their meals at the municipal soup kitchen. For both the Dominican monastery and the city of Split, the Second World War definitely represented one of the most difficult periods in their history.

Slika 1. Pogled na ulicu uz samostansku crkvu i zvonik nakon bombardiranja 3. lipnja 1944. (Arhiv dominikanskog samostana u Splitu)

Slika 2. Pogled na gradski pazar uz samostan nakon bombardiranja 3. lipnja 1944. (Arhiv dominikanskog samostana u Splitu)

Slika 3. O. Dominik Domić (Arhiv dominikanskog samostana u Splitu)

Slika 4. O. Dominik Šantić (Arhiv dominikanskog samostana u Splitu)

Slika 5. O. Milan Šesnić (Petar Bezina: Progoni biskupa, svećenika i redovnika Splitske metropolije i Zadarske nadbiskupije 1941. – 1992., Split 2000.)